

Sosyal Hizmetin Savunuculuk Rolü Bağlamında Sivil Toplum Örgütleri

Civil Society Organizations in the Context of the Advocacy Role of Social Work

Seda YAVAŞCA ¹

Yayın geçmişi:

Makale gelişi:
28.01.2021
Revizyon:
16.05.2021
Kabul tarihi:
18.05.2021
Yayımlanma tarihi:
25.06.2021

Anahtar kelimeler:

Savunuculuk,
Denetleme, Sivil
Toplum Örgütleri,
Sosyal Hizmet, Sosyal
Adalet Savunuculuğu

Keywords:

Supervision, Civil
Society
Organizations, Social
Work, Social Justice
Advocacy

Özet: Dünyada artan nüfusa paralel olarak ekonomik, sosyal, siyasal sorunlar da artmıştır. Sorunların artması ile bireylerin kendi çıkarları için haklarını savunmaları, belirli örgütlenmeler etrafında toplanmaları kaçınılmaz bir hal almıştır. Bu örgütlenmeler toplumun talep ettiği hakları devlete ileterek vatandaşların haklarının savunulmasına yardımcı olmaktadır. Sivil toplum kuruluşları, sivil toplum örgütleri, üçüncü sektör gibi farklı isimlerle anılan, belirli bir grubun sorununa odaklanan ve çözüm yolları üretmek için çalışan yapılanmalar ortaya çıkmıştır. Sosyal sorunlara odaklanan özelliği ile sosyal hizmet disiplini ile kesişen sivil toplum örgütleri sosyal refah devleti anlayışının sağlanması açısından oldukça önemlidir.

Sivil toplum örgütleri tespit ettikleri sorunla ilgili politikaları izler ve politikanın uygulanabilirliğini denetler, sorunlarla ilgili öneriler geliştirerek bu önerileri faaliyete geçirecek çalışmalar yürütür. Ele aldığı çözüm yolunu genişleterek daha büyük ölçekte savunuculuk faaliyetleri yürütmek için çalışır. Farklı disiplinlerle iş birliği içerisinde yürüttüğü bu çalışmalar sosyal hizmet ile yakından ilişkilidir. Bu çalışmada sosyal hizmet disiplinini savunuculuk rolünün sivil toplum örgütleri ile olan ilişkisine değinilecektir.

Abstract: Economic, social and political problems have increased in parallel with the increasing population in the world. With the increase of problems, it has become inevitable for individuals to defend their rights for their own interests and to gather around certain organizations. These organizations help to defend the rights of citizens by conveying the rights demanded by the society to the state. Structures known by different names such as non-governmental organizations, non-governmental organizations, third sector and focusing on the problem of a particular group and working to find solutions have emerged. Non-governmental organizations that focus on social problems and intersect with the social service discipline are very important in terms of ensuring the understanding of social welfare state.

Non-governmental organizations follow the policies related to the problem they identify and inspect the applicability of the policy, develop proposals regarding the problems and carry out studies to put these proposals into action, work to carry out advocacy activities on a larger scale by expanding the solution path they deal with. These studies, which are carried out in cooperation with different disciplines, are closely related to social work. In this study, the relationship between the advocacy role of social work discipline and non-governmental organizations will be discussed.

Giriş

Sosyal hizmet; bireylere, ailelere, gruplara, örgütlere, toplumlara yönelik planlı değişim müdahaleleri yürüten bir disiplindir. Mikro düzeyde sosyal vaka çalışması ve vaka yöneticiliği yapan sosyal hizmet uzmanları müracaatçılarının kişisel ve sosyal problemlerini çözmeyi hedeflemektedir. Temelde bire bir yardım etme ve müracaatçıyı çevresi içinde değerlendirerek müracaatçıyı olumsuz etkileyen sosyal ve ekonomik zorlukları değiştirme amacı taşıyan bir disiplindir. Müracaatçının gereksinimlerini tespit ettikten sonra müracaatçı ile birlikte çalışarak sorunları çözmeyi hedefler. Mezzo düzeyde aile ve gruplarla çalışan sosyal hizmet uzmanları farklı grupların iş birliği yapmasını sağlayarak bilgi alışverişi gerçekleştirmektedir. Makro düzeyde sosyal hizmet uzmanları toplum yararını gözeterek; vatandaş katılımını teşvik etmeyi,

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi-Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmet ABD, Balıkesir, Türkiye, sedayavasca17@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9063-6314

haklarını savunacak şekilde cesaretlendirmeyi amaçlamaktadır. Makro düzeyde toplum ile iş birliği içerisinde kanun koyucuları etkilemek hedeflenmektedir.

Sosyal hizmet uzmanları 3 düzeyde müdahaleler gerçekleştirirken yerine getirmesi gereken rolleri unutmamalıdır. Sosyal hizmet uzmanlarının 11 adet rolü bulunmaktadır. Çalışmada savunuculuk rolü üzerinden değerlendirme yapılacaktır. Savunuculuk rolü mesleğin temel misyonları arasında yer almaktadır. Sosyal hizmet uzmanları savunuculuk rolünü gerçekleştirirken müracaatçı ve müracaatçı gruplarının haklarını savunur. Hak savunuculuğu rolünü yerine getirirken farklı kurum, kuruluş ve yapılardan da destek almaktadır. Bu yapılardan biri de önemi İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra anlaşılan ve günümüze kadar olan sürede etkisini her alanda hissettiren üçüncü sektör olarak adlandırılan sivil toplum kuruluşlarıdır.

Sivil toplum kuruluşlarının önemi Türkiye'de de çok eskilere dayanmamaktadır. Türkiye'de sivil toplum anlayışının profesyonel olarak yürütüldüğü kurumlar sayı bakımından oldukça azdır. Hak savunuculuğunun gelişmemiş olması, devlet baba kavramının toplum tarafından önem arz etmesi, bireylerin sivil toplum alanına yeterli ilgi ve alakayı göstermemesine neden olmaktadır. Bu durum aynı zamanda sivil toplum alanında çalışan meslek gruplarını da etkilemektedir. Değişimi ve dönüşümü amaçlayan sivil toplum örgütlerinde görev alan sosyal hizmet uzmanları savunuculuk rollerini yerine getirirken sivil toplum örgütlerinin kaynaklarından faydalanırlar. Bu çalışmayla sivil toplum ve sosyal hizmet disiplini arasındaki ilişki incelenirken aynı zamanda savunuculuk kavramının her iki olgu açısından öneminin vurgulanması amaçlanmaktadır.

Sivil toplum kuruluşları, toplumdaki belli ilgi gruplarını temsil etmek amacıyla kurulan organize kurumlardır. Etkinlik alanlarına göre toplumun kalkınmasını hedefleyen veya dezavantajlı gruplar için insani yardım yapmayı hedefleyen olarak kategorize edilebilirler (Yolcuoğlu, 2014, s. 380). Sivil toplum kuruluşları toplumda sorun haline gelmiş olan durumlar üzerinde çalışarak çözüm üretmeye çalışır. Çözüm üretirken de farklı kurumlarla iş birliği yapma, bireylerin, belirli grupların haklarını savunma, politika yapım aşamasında yer alma gibi birçok yönteme başvurmaktadır. Bu özelliklerden yola çıkarak sivil toplum örgütleri ve sosyal hizmetin kesişim noktaları birden fazla diyebiliriz. Temelde aynı amaca uygun olarak hareket eden fakat problemlerin türüne göre spesifik alanlara ayrılan bu iki kavram sosyal refah devleti açısından son derece önemlidir. Farklı risk gruplarının haklarını savunması ve devletin gerekli özeni gösteremediği hizmetler konusunda ortaya koyduğu faaliyetler sivil toplum örgütlerine değer verilmesi gerektiğini net bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu çalışmada sosyal hizmetin kavramsal çerçevesi, savunuculuk rolü, sosyal hizmet uzmanlarının savunuculuk rolü ardından sivil toplum örgütlerinin sosyal hizmet ile ilişkisi ve savunuculuk rolü ile bağlantısı ele alınacaktır.

1. Sosyal Hizmetin Kavramsal Çerçevesi

Sosyal hizmet sosyal adaletsizliği ortadan kaldırma, aile, grup ve toplumun sosyal işlevselliklerini yerine getirme, ihtiyaçlarını karşılama, karşılanması zorunlu olan ihtiyaçlarına ulaşımda önündeki engelleri kaldırma amacına hizmet ederek; koruyucu, önleyici, iyileştirici ve geliştirici müdahaleler gerçekleştiren bir meslek ve disiplindir. Uygulamalı bir meslek ve disiplin olan sosyal hizmet, sistem ve müracaatçılar arasındaki ilişkisel yönü vurgulamak, uygulamaya bütünsel ve eklektik bir bakış açısıyla bakmak ve toplum ile bireyler arasında köprü olmak gibi daha geniş bir şekilde karakterize edilebilir (Hutchinson & Oltedal, 2006).

Sosyal hizmet mesleği temelde yoksullara yardım etme amacıyla ortaya çıkmasına rağmen değişen koşullarda bu yardımların profesyonelleşmesi sonucu müdahalelerini özel gereksinime ihtiyacı olan bireyleri de kapsayacak şekilde genişletmiştir. Sosyal hizmet disiplini farklı risk gruplarının sorunlarını çözmeyi amaçladığı için çok yönlü bir yapıya sahiptir. Toplumdaki sorunları ele alan sosyal hizmet disiplini sorunları ele alırken farklı alanlarla etkileşim halinde olmalı ve sorunların kaynağına inmeyi hedeflemektedir. Sosyal hizmetin profesyonel bir meslek ve disiplin olarak ortaya çıkması 19. Yüzyılın ikinci yarısında Batı dünyasındaki gelişmeler sonucunda meydana gelmiştir. Önceleri dini inanç, hayırseverlik, gönüllük bağlamında hizmetler sağlanırken küresel ölçekte etki yaratan Fransız ve Sanayi Devrimi sosyal hizmet mesleğinin

profesyonel bir disiplin olarak müdahaleler gerçekleştirmesine neden olmuştur. Özellikle burjuvazinin ortaya çıkışı ve Sanayi Devrimi ile birlikte üretim araçlarında meydana gelen gelişmeler sosyal hizmet mesleğinin yanı sıra sivil toplum örgütlerinin de meydana gelmesine neden olmuştur. (Haşlak & Güleler, 2006).

Sosyal hizmet mesleği resmi bir görünüm kazanmadan önce risk gruplarının ihtiyaçları farklı örgütlenmeler sayesinde bugünkü deyiminde sivil toplum örgütleri tarafından karşılanmıştır. Ortak bir amaç için bir araya gelen bireylerden oluşan bu örgütlenmeler giderek kurumsal bir yapıya bürünmüş hatta devletlerin politika yapım aşamalarında yer almışlardır. Sosyal hizmet ve sivil toplum örgütlerinin en temel kesişim noktasından biri savunuculuk faaliyetleri yürütmeleridir. Savunuculuk faaliyetlerinin temelinde risk gruplarının, marjinal grupların ihtiyaçlarının karşılanması yer almaktadır. Burada vurgulanması gereken nokta ise sivil toplum örgütlerinin esnek yapıya sahip olması nedeniyle risk gruplarının farklı bakış açılarıyla ele alınabilmesi ve haklarının daha kolay savunulabilmesidir.

Sosyal refahı sağlamak amacıyla gerçekleştirilen ilk örgütlenme ise John Griscom tarafından kurulan Yoksulluğu Önleme Derneği'dir. Derneğin amaçları yoksulları yaşadıkları ortamda ziyaret ederek yaşam koşullarını ve alışkanlıklarını araştırmak, ihtiyaçlarını tespit etmektir. Bu amaçlara yönelik olarak ev ziyaretleri gerçekleştirilmiştir (Zastrow, 2015, s. 2-4). Ev ziyaretleri 'dost ziyaretçiler' olarak tanımlanan yoksullara maddi yardımdan çok manevi destek veren ve destekleyen çoğu kadın olan gönüllü kişiler tarafından gerçekleştirilmiştir. Sosyal hizmet disipliniyle bağlantı kuracak olursak, diyebiliriz ki ilk sosyal hizmet uzmanları dost ziyaretçilerdir.

Sosyal hizmet uzmanı uygulama yaparken üç düzeyden yararlanır. Mikro düzey: birey ile birebir çalışma, mezzo düzey: aileler ve diğer küçük gruplarla çalışma, makro düzey ise örgütler ve topluluklarla çalışma düzeyinde gerçekleşmektedir. Mikro düzey (bireysel), sosyal hizmet uygulamalarının en yaygın seviyesidir. Psikodinamik teoriye dayanan ve bireyin yaşadığı psikolojik ve sosyal sorunları hafifletmeyi amaçlar. Genel amaç, müracaatçıları kendine daha yeterli, psikolojik olarak daha güçlü ve dışarıdan gelen yardımlara daha az bağımlı hale getirmektir. Mikro düzey de çalışma sosyal hizmet uzmanı ve müracaatçı arasındaki gizliliğe dayanır. Mezzo düzey (grup çalışması), akranlarla çevrili daha samimi bir ortamda insanları bir araya getirir. İnsanlar yeni beceriler öğrenmek, var olan benzer sorunlarla yüzleşmek için yardım aramak için bir araya gelmişlerdir (Schwartz, 2006, s. 69-86). Grup çalışması birlikte öğrenmeyi, deneyimlemeyi ve sosyal gelişimi kolaylaştırmayı amaçlar. Kişilerin birbirlerini destekleyerek öz yeterlilik duygularının gelişmesine olanak sağlar. Makro düzey de toplumsal sorunlarla ilgilendirilir. Makro müdahale daha büyük sistemdeki sorunlara yönelerek çözüm yolları üretir. Örneğin; kalkınma planları, halk eğitimi, sosyal politikalar üretmek makro düzeyde yapılan müdahalelerdir.

Sosyal hizmetin temel amacı toplumun olumlu yönde değişmesi ve gelişmesidir. Amaçlar dar ölçekte ele alınırsa bireylerin sosyal hayat içindeki etkenliğini arttırmak, bireylerin kendi hayatları üzerinde denetim sahibi olmasını sağlamak, bireylerin kendilerini gerçekleştirmesini sağlamak, katılımcı toplum yapısını etkin hale getirmek, bireylerin problem çözme kapasitelerini arttırarak daha kaliteli bir hayat sürmelerini sağlamalarına yardımcı olmaktır. Sosyal hizmet disiplini bir meslek olarak icra eden sosyal hizmet uzmanları bu amaçların gerçekleşmesine yönelik hizmet verirken çeşitli rol ve sorumlulukları yerine getirmek zorundadır. Sosyal hizmet uzmanlarından yerine getirilmesi istenen 11 adet rol bulunur. Birincisi, aracı olarak müracaatçı ve topluluk kaynakları arasındaki bağlantıyı sağlamak, ikincisi eğitici olarak müracaatçılara sorunlarını çözmeye yardımcı olurken çeşitli ihtimaller ve olası sonuçlar hakkında bilgi vermek, üçüncüsü danışman olarak müracaatçının duygusal ve sosyal sorunlarla başa çıkmasına yardımcı olmak, dördüncüsü vaka yöneticisi olarak müracaatçının ihtiyacı olan hizmetlere ulaşmasında savunuculuk yapmak, beşincisi iş yükü yöneticisi olarak müracaatçıya karşı olan sorumluluklarını dengelemek, altıncısı süpervizör olarak personel performanslarına arttırmak, yedincisi yönetici olarak kurum politikalarını uygulamaya koymak, sekizincisi sosyal değişim sorumlusu olarak

toplumsal sorunlara yönelik çözüm üretmek, dokuzuncusu araştırmacı olarak mesleğe katkı sağlayıcı çalışmalar yürütmek, onuncusu profesyonel olarak mesleğin etik standartlarına uyarak üstün performans göstermek, sonuncusu savunucu olarak insan ihtiyaçlarını karşılamak ve sosyal adaleti gerçekleştirmektir (Sheafor & Horejsi, 2016, s. 75-87). Çalışma savunuculuk rolü temelinde şekilleneceğinden bir sonraki bölümde savunuculuk ve sosyal hizmet ilişkisine değinilecektir.

2. Sosyal Hizmet Disiplininin Savunuculuk Rolü

Sosyal hizmet mesleği sosyal adalet ve toplumsal eşitliği sağlamak amacıyla mesleki müdahaleler gerçekleştirmektedir. Toplumsal eşitsizliği ve adaletsizliği ortadan kaldırmayı amaçlayan bir meslek dalıdır. Politikada ve düzenlemelerde sosyal adaletin sağlanması adına sosyal hizmet uzmanlarından savunucu olmaları beklenir.

Savunuculuk *“bir ya da daha fazla birey, grup ya da topluluk adına, sosyal adaleti sağlamaya ya da koruma amacı ile doğrudan temsil etme, savunma, müdahil olma, destekleme ya da bir dizi eylem hakkında tavsiyede bulunma eylemi”* şeklinde tanımlanmıştır (Mickelson, 1995, s. 95-100). Ezell’in tanımına göre savunuculuk, bir müracaatçının veya grubun adına yapılabileceği gibi müracaatçı ile birlikte mevcut politika ve uygulamaları değiştirmeyi hedefleyen çabalar bütünüdür (Ezell, 2001). Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere savunuculuk rolü de mikro, mezzo ve makro düzeylerde gerçekleştirilebilir.

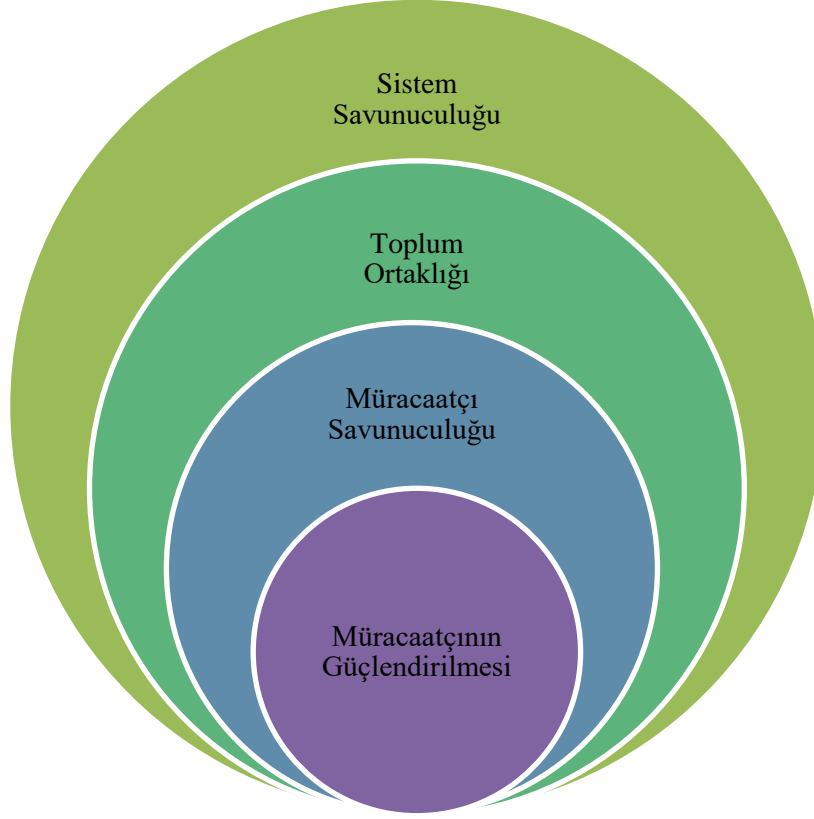
Mikro düzey savunuculukta müracaatçının kaynaklara ve ihtiyacı olan hizmete ulaşmasını sağlanması, mezzo düzeyde grupların sosyal işlevselliklerinin artırılması, makro düzeyde sınıf savunuculuğu yapılarak sosyal politika ve kanunları değiştirmek esastır. Savunuculuk faaliyetleri sosyal adaleti sağlama noktasında; kamuoyunu etkileme, politika değişimini başlatma, sorunlar için çözüm sunma, sistemi izleme ve geri bildirim verme yolu ile çalışmalar yürütmektedir (Reid, 2000, s. 1-8). Sosyal adaleti sağlama perspektifinde bakacak olursak sosyal adalet savunuculuğu kavramı karşımıza çıkar. Sosyal adalet çeşitlilik ve farklılıklara saygı yaklaşımıyla, toplumdaki her kesimin toplum süreçlerine aktif katılımını, adil bir sistem oluşturulmasını, bireylere eşit imkânların sunulmasını ve bireylerin öz saygılarını arttırmayı teşvik eden bir anlayıştır. Sosyal adalet hedeflerine ulaşmada sosyal, ekonomik, çevresel ve siyasi politikaları aracı kılar (Craig, 2002, s. 669-682). Sosyal adaleti sağlarken bireylerin kişisel haklarının da farkında olması ve kendi kendilerini savunması son derece önemlidir.

Sosyal hizmet doğduğu günden bu yana ezilmiş, dışlanmış bireylerin ve grupların savunuculuğunu yapmış toplumsal refahın sağlanması için sosyal politikalar üretilmesini sağlamıştır. Sosyal hizmet dezavantajlı grupların toplumla uyumunu kolaylaştırmak için onlar adına ve onlarla birlikte savunuculuk faaliyetleri sürdürmeyi, bu faaliyetleri de eşitlik ve adalet ilkeleri çerçevesinde yürütmeyi hedefler. Bu hedef sosyal hizmet çalışmalarının yapı taşlarını oluşturur (Yolcuoğlu, 2012, s. 109).

3. Sosyal Hizmet Uzmanının Savunuculuk Rolü

Savunuculuk sosyal hizmet uzmanlarının temel misyonlarından biridir. Amerikan Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Birliği’nin yayımladığı Etik Kodlar kitabında savunuculuk açıkça yer almaktadır. Kodların 3.07 kısmı sosyal hizmet uzmanlarını savunucu olarak tanımlayarak müracaatçıların ihtiyacı olan kaynakları kurumlar dahilinde veya haricinde karşıladığını ve kaynaklarının adil dağıtılmasını sağladığını belirtmektedir. 6.04 kısmında sosyal hizmet uzmanlarının mikro müdahalede bulunurken müracaatçıların ihtiyaçlarını karşılamaları ve sosyal adaleti sağlamak için çeşitli politika ve düzenlemeler geliştirerek savunucu olmaları istenir ibaresi yer almaktadır. Ancak müdahalede bulunurken sosyal hizmet uzmanı müracaatçının kendi kaderini kendisinin tayin etmesini sağlamalıdır. Olası çözüm önerileri ve sonuçları sunarken müracaatçının kendi kendisinin savunucusu olması yolunda destek verilmelidir (Sheafor & Horejsi, 2016, s. 77-78).

(Dean, 2009, s. 68) savunuculuk ile ilgili yetkinlikleri; a) müracaatçının güçlendirilmesi, b) müracaatçı savunuculuğu, c) toplum ortaklığı ve d) sistem savunuculuğu çerçevesinde ele almaktadır.

Ek Şekil: 1. Dean Savunuculuk İle İlgili Yetkinlikler. Kaynakça: Dean, 2009, s. 68

Müracaatçının güçlendirilmesi; bireyin kendi yaşamını kontrol etme gücüne erişmesini ve bireylerin yaşamlarında güçlü oldukları yönlerin farkına varmalarını amaçlamaktadır. Savunuculuk kapsamında müracaatçının güçlendirilmesinin temelinde önemli olan noktalar müracaatçının sosyoekonomik, sosyokültürel ve sosyopolitik bağlamda değerlendirilmesidir. Müracaatçının öz yeterliliğinin değerlendirilmesinin ötesinde daha geniş perspektiften ve daha özel bağlamda ele alınması esastır (Dean, 2009, s. 5).

Müracaatçı savunuculuğu; burada sosyal hizmet uzmanının temel amacı müracaatçının ihtiyacı olan kaynaklara ve hizmetlere ulaştığından emin olunmasıdır. Müracaatçı hizmeti almaya yetkili ise önemli olan bilgi toplama ve karar vermedir. Yetkili olması durumunda sosyal hizmet uzmanı gücünü müracaatçı adına kullanır. Kendi gücünü kullanırken müracaatçının bağımlı hale gelmesini azaltması savunuculuk faaliyeti ve müracaatçının güçlendirilmesi faaliyeti arasındaki dengeyi koruyabilmesi son derece önemlidir (Sheafor & Horejsi, 2016, s. 78).

Toplum ortaklığı; müracaatçının gelişimini etkileyen çevresel faktörlerin sosyal hizmet uzmanı tarafından tanımlanabilmesi becerisini ifade etmektedir (Lewis, 2002). Sistem savunuculuğu görevini yerine getirirken sosyal hizmet uzmanları sorunları olan kesimlere hizmet vermekle yükümlüdür. Medeni haklarından haberdar olmayan, hizmetlerden yararlanamayan müracaatçıların hizmetlere erişme yolundaki engelleri kaldırmaya yönelik faaliyetlerde bulunur. Bu faaliyetler kurum düzenlemeleri yapma ve sosyal politika geliştirmeleri yönünde etkin olmalarını gerektirir.

4. Sivil Toplum Örgütleri ve Sosyal Hizmet

Sosyal hizmet disiplini çok yönlü bir yapıya sahiptir. Bu yapı farklı tanımlarının mevcut olmasını ve birçok disiplinle iç içe geçmiş olmasını zorunlu kılar. Sosyal hizmetin en çok kabul gören tanımı International Federation of Social Workers (Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu- IFSW)'ın belirlediği tanımdır. IFSW'nun tanımına göre: “sosyal hizmet mesleği sosyal değişimi, insan ilişkilerinde sorun çözmeyi ve insanların esenliğini arttırmak için (onların) güçlendirilmesini ve özgürlüklerini desteklemektedir. İnsanların çevreleri ile etkileşimlerinde insan davranışları ve sosyal sistem teorilerini, sosyal hizmet müdahalelerini kullanır. İnsan hakları ve sosyal adalet prensipleri sosyal hizmette esastır” (<http://ifsw.org/sosyal-hizmet-nedir>, 2020). Eşitlik, sosyal adalet gibi kavramlar diğer insani hizmetlerin de temelini oluşturur. Burada vurgulanması gereken nokta eşitlik ve sosyal adalet kavramlarının sosyal hizmet mesleğinin tanımında yer alan birer unsur olmalarıdır.

Sosyal hizmet disiplini var olan sorunlara sistematik bir anlayışla yaklaşır. Sorun çözmeye ilk aşama sorunun kesin tanımının yapılmasıyla başlar. Ardından olası çözümler ve alternatif çözümler üreterek bu çözümleri değerlendirme aşamasına geçilir. Değerlendirmenin sonucunda hangi çözümün kullanılacağı ve ulaşılması amaçlanan hedefler belirtilir. Bundan sonraki aşamada ise çözümleri uygulamak ve uygulanan bu çözümlerin hangi işlevi gördüğünü anlamak için değerlendirme ve izleme yapılır. Tüm bu aşamaların sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için sosyal hizmet uzmanının çok yönlü bilgi ve beceriye sahip olması müracaatçıya etkin bir danışma verme açısından son derece önemlidir. Bir diğer önemli beceri sosyal hizmet uzmanının diğer kurumlarla ve diğer profesyonel meslek elemanlarıyla iletişim kurma yeteneğidir. Bu beceriler bireyin ve toplumun refahını en üst düzeye çıkarabilmek ve sosyal adaletin sağlandığı bir sistem oluşturulması açısından son derece önemlidir.

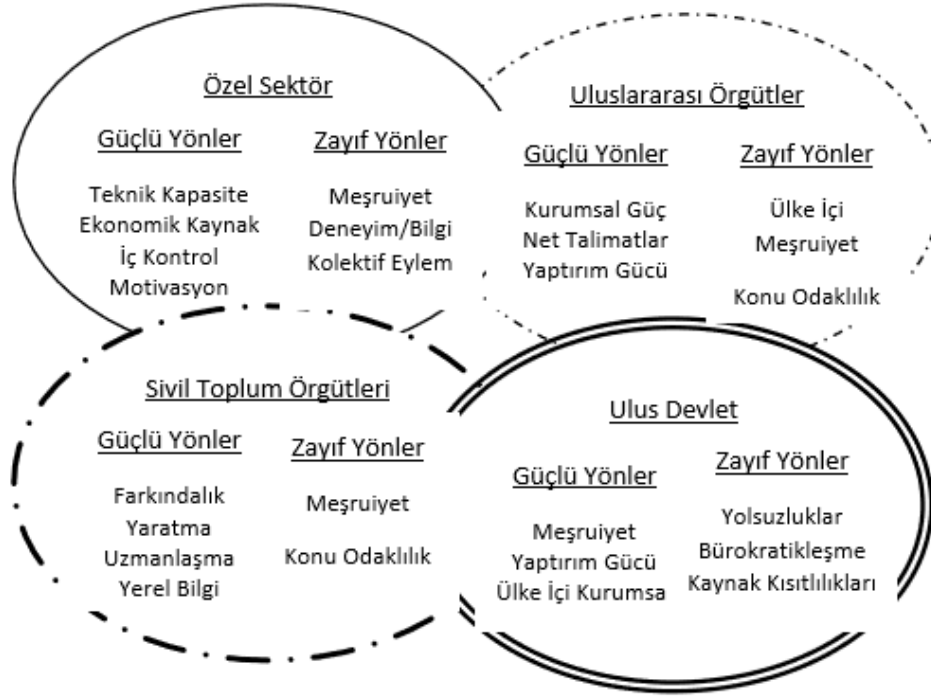
Geçmişten bugüne yaşanan küresel değişimler vatandaşların haklarını korumayı ve sosyal refah devleti anlayışını ön plana çıkarmıştır. Ancak sosyal refah devleti anlayışının yalnızca devlet tarafından sağlanması dünyadaki ve ülkelerdeki sorunlar göz önünde bulundurulduğunda yetersiz kalmaktadır. Bunun sonucunda üçüncü sektör, sivil toplum örgütü, sivil toplum kuruluşu gibi farklı isimlerle anılan bir yapı meydana gelmiştir. Devletin yetersiz kaldığı durumlarda sivil toplum örgütleri inisiyatif kullanarak faaliyetler yürütebilirler. Gerçekleştirdikleri bu faaliyetlerle devletin sağladığı sosyal hizmetlere alternatif hizmetler sunabilirler.

Günümüzde sivil toplum devletin doğrudan denetim yapamadığı alanlarda gönüllü ve rızaya dayalı olarak oluşturulan kurum ve etkinlikler alanı olarak tanımlanmaktadır. Sivil toplumdaki yaklaşım sivil toplumun etki alanı arttıkça devletin etki alanının daralacağını kabul etmektedir (Yolcuoğlu, 2014, s. 322). Sivil toplum örgütleri devletlere göre daha esnek bir yapıya sahiptir. Sivil toplum örgütlerinin esnek yapısı sosyal hizmet disiplinine daha geniş bir alan sunarak farklı risk gruplarının ihtiyaçlarını karşılamayı ve haklarını savunmayı kolaylaştırır. Bu yüzden sivil toplum ve sosyal hizmet arasındaki bağın kuvvetlendirilmesi gerekir. Sosyal hizmet ve sivil toplum arasındaki bağın kuvvetlenmesi için öncelikli yapılması gereken topluma sadaka değil hizmet kültürünün aşılması, nitelikli sivil toplum örgütlerinin faaliyetlerine destek verilmesi, sosyal hizmet müdahalesine uygun olan sivil toplum uygulamalarının artırılması ve vatandaşların hak ve sorumluluklarının bilincinde olması gerekmektedir.

Sosyal hizmet uygulamaları sosyal devletin gerektirdiği bir politika olarak yürütülürken sivil toplum örgütleri de politika yapımında karar alma süreçlerine katılmakta ve toplumsal beklentiler doğrultusunda politikalar üretmektedir. Artan sorunlar devletin her alana müdahale etmesini zorlaştırdığından ve sorunların çözümünü de geciktirdiğinden sivil toplum örgütlerinin, vatandaşların haklarının savunulmasında önemli bir görev üstlenmesi bir zorunluluk haline gelmiştir. Sivil toplum örgütlerinin politika yapma sürecine katılması yönetim kavramını da ön plan çıkarmıştır. Yönetim kavramı devlet ve toplum arasındaki ilişkiyi yeniden düzenlerken sivil toplum örgütlerinin siyaset yapma sürecine katılımını arttırmaya ve sivil toplum örgütlerinin alanının genişlemesine neden olmuştur (Ateş & Nohutçu, 2006, s. 245-276).

Sivil toplum örgütlenmelerini politika belirleme sürecine dahil edilmesine neden olan birkaç durumdan söz edilebilir. Bunlar: neoliberal düşüncelerin etkisi, yönetişimin katkısı ve uluslararası aktörleri etkisi olarak gösterilebilir. Özellikle 90'lı yıllardan sonra liberalleşme hareketlerini hız kazanmasıyla toplumsal sorunlar artmış hükümetler ve uluslararası örgütlerin yanı sıra hükümet dışı aktörlerin bir başka deyişle üçüncü sektör olarak adlandırılan sivil toplum kuruluşlarının öneminin artmasına neden olmuştur (Babaoğlu, 2013, s. 168).

Sosyal bilimler alanında yapılan çalışmaların birbirinden bağımsız veya birbirinden etkilenmeden yürütülmesi mümkün değildir diyebiliriz. Sosyal devlet, sivil toplum, özel sektör, uluslararası kuruluşlar tüm bu aktörler birbirlerinin faaliyetlerini etkilemektedir. Detomasi (2007, s. 325), bu aktörlerin aralarındaki ilişki düzenini ve güçlü-zayıf yönlerini gösterir bir şema hazırlamıştır:

Ek Şekil: 2. Kamu Politikasını Etkileyen Aktörler. Kaynak: Detomasi, 2007, s. 325

Şemadan anlaşılacağı üzere her kurum birbiriyle ilişki içerisinde. Örneğin ulus devletler bürokratikleşme konusundaki zayıflıklarını giderebilmek için sivil toplum örgütleri ile iş birliği içerisinde çalışmalar yürütmekte, uluslararası örgütler ülke içi meşruiyet konusunda yetersiz kaldığından sivil toplum örgütlerinin yerel bilgilerine ve deneyimlerinden yararlanarak çalışmalarını yürütmektedirler.

5. Sivil Toplum Örgütlerinin Savunuculuk Rolü

Savunuculuk herhangi bir politika alanında düzenli olarak yapılan çalışmaları ifade eder. Savunuculuk devletin etkin rolünü azaltarak karar alma aşamasında farklı değişkenler arasında iş birliği sağlayarak daha interaktif bir politika yapma sürecini destekler (Babaoğlu, 2013, s. 171). Sivil toplum örgütleri özellikle toplumun öncelikli sorunlarına yönelik çalışmalar yapma sürecine destek vermektedir.

Sivil toplum örgütlerinin savunuculuk anlayışının temelinde politika değişiklikleri talep etmek veya yapılan değişikliklere katkı sağlamak yer almaktadır. Sivil toplum örgütlerinin savunuculuk rolü iki şekilde ifade edilebilir. Birincisi: sivil toplum örgütleri ortak bir çıkar için kamu politikalarını etkilemeye çalışarak savunuculuk faaliyetleri yürütür. İkincisi: karar vericileri etkileyerek, yasaları dezavantajlı kesimin lehine çevirmek için savunuculuk faaliyetleri yürütür.

Sivil toplum kuruluşları savunuculuk faaliyetleri yürütürken belli başlı aşamaları takip etmelidir. Bunlardan ilki alanın belirlenmesidir. Alanı belirlerken gerçek ihtiyaçlara odaklanmak ve gerçek kitleye ulaşmak son derece önemlidir. İkinci olarak amaç ve hedefler belirlenir. Kısa vadede ve uzun vadede gerçekleştirilmek istenilen hedefler, atılacak ilk adımın ne olacağı kararlaştırılmalıdır. Ardından uzmanlık geliştirme ve konu hakimiyeti ile ilgili çalışmalar yürütülmeye başlanmalıdır. Bu noktada önemli olan konu hakkında ulusal ve uluslararası literatüre hakim olmak karar vericiler üzerinde güvenirliliği arttırmaktır. Savunuculuk kampanyası yürütülürken bilgiyi somut bir şekilde ortaya koymak ve karar vericileri etkileyebilmek için pek çok sivil toplum örgütü politika metinleri hazırlamaktadır. Politika metinleri savunuculuk yapılan konu ile ilgili bilgi ve mesaj içermektedir. Verilmesi amaçlanan mesaj belirlenirken kısa, net ve açık ifadeler kullanılmalıdır. Bunun yanı sıra mesajın iyi kurgulanmış olması problemin daha geniş kitlelere ulaşmasına yardımcı olmaktadır.

Savunuculuk faaliyetleri yürütülürken hedeflenen amaçları gerçekleştirebilmek için paydaşlara ihtiyaç duyulur. Paydaşlar değişim olmasını sağlayacak kişiler ya da gruplardır. Paydaşların içerisinde yer alan en önemli grup karar vericilerdir. Karar vericileri ikna etmek politika değişimi için çok önemlidir. Karar vericileri etkilemenin yanı sıra destek gücü oluşturabilmek bir başka deyişle taban inşa etmek gerekmektedir. Taban inşa edilirken bireylerin kendi problemleri ile ilgili konulara daha ilgili oldukları göz önünde bulundurularak faaliyetler yürütülmelidir. Taban inşasında en temel gereklilik kamuoyunun dikkatini çekmek ve desteğini sağlamaktır. Savunuculuk faaliyetleri yürütürken güncel siyasi olayları ve toplumsal değerleri dikkate almak isabetli bir karar olacaktır. Savunuculuk faaliyetlerini yürütürken ve sonlandırırken izleme ve değerlendirme yapılması faaliyetin etki düzeyini ölçmek için son derece önemlidir.

Yukarıda belirtilen sivil toplum örgütlerinin savunuculuk aşamaları sosyal hizmet disiplinin savunuculuk rolü ile yakından ilişkilidir diyebiliriz. Burada vurgulanması gereken nokta ise her iki savunuculuk rolünün de toplumun lehine çözümler üretmek ve politikaları değiştirmek amacını temel almasıdır. Sosyal devlet anlayışı çerçevesinde sivil toplum örgütlerinin etkinliğinin ve görünürlüğünün artması sosyal hizmet müdahalelerini de olumlu yönde etkileyecektir. Savunuculuk yaklaşımına göre de disiplinler arası iş birliğinin önem kazanması demokratikleşme açısından da olumlu sonuçlar doğurmuştur. Savunuculuk yaklaşımının gelişmesiyle birlikte hükümet politikalarının şeffaf ve uzlaşa içinde değiştirilebileceği anlayışı ön plana çıkmıştır (Sabatier & Hank, 1999, s. 120).

Sonuç

Savunuculuk; bireylerin, grupların, toplumun haklarının farkında olmalarını ve devletten hak talep etme gücünü kendilerinde bulma halidir. Bireyler tek başlarına hak talep edebilecekleri gibi örgütler etrafında toplanıp ortak sorunları çerçevesinde birleşerek de hak talebinde bulunabilirler. Aynı amaç için bir örgüt etrafında toplanarak sorunların çözümü için faaliyet gösteren yapılar sivil toplum örgütleridir. Sivil toplum örgütlerinin profesyonel olarak faaliyet yürütmeleri hem dünyada hem de Türkiye’de köklü bir geçmişe sahip değildir. Bunun nedeni tarihsel dönemler boyunca hayırseverlik anlayışının hakim kültür olmasıdır. Hak temelli anlayış ise tarihte meydana gelen fikir akımlarının bir sonucu olarak bireylerin otoriteden hak talep etmesiyle meydana gelmiştir. Hayırseverlik anlayışından hak temelli anlayışa geçiş süreci her toplum için farklı zamanlarda ve farklı sürelerde gerçekleşmiştir ve gerçekleşmeye devam etmektedir. Sivil toplum örgütlerinin temelinde hak temelli anlayışa dayalı olarak faaliyetlerini yürütmek yer almaktadır. Sivil toplum örgütleri bu anlamda hayırseverlik temelli anlayıştan hak temelli anlayışa geçiş sağlamak için önemli fırsatlar yaratmaktadır. Bu fırsatlar sosyal hizmet mesleği açısından da önem arz etmektedir. Sosyal hizmet uzmanları müracaatçıların haklarını savunarak refah düzeylerini yükseltmeyi ve müracaatlarının güçlenerek haklarını savunacak düzeye ulaşması için müdahaleler yürütmektedir.

Sosyal hizmet mesleği gibi sivil toplum örgütleri çok farklı toplumsal sorunlar ile ilgilenmektedir. Her iki alan da toplumun ve karar verici mekanizmaların bu sorunların farkına varmalarını

sağlayarak sosyal adaleti gerçekleştirmeyi amaçlamaktadırlar. Sivil toplum örgütleri yapıları itibarıyla özgürlükçü bir anlayışa sahiptir. Bu anlayışın getirdiği avantajlar sayesinde sivil toplum örgütleri devletlerin sosyal politika geliştirmelerinde önemli bir güce sahiptir. Bireylerin ve grupların örgütlenmesiyle meydana gelen sivil toplum örgütlerinin etkinliğinin artırılması için ülkede katılımcı demokrasi anlayışı hakim olmalıdır. Katılımcı demokrasinin hakim olmadığı ortamlarda vatandaşlar yalnızca devletin kendilerine sundukları sosyal hizmetlerden faydalanmaktadırlar. Oysa; sivil toplum örgütlerinin, devletin haberdar olmadığı dezavantajlı grupların sorunlarını çözmek için inisiyatif aldığı ve aktif bir şekilde çalıştığı ülkelerde sosyal hizmet müdahaleleri gereksinimlere ve amaca daha uygun şekilde gerçekleşmektedir. Bunun sonucunda da sosyal devlet ilkesi olma hedefine yaklaşmaktadır.

Sosyal hizmet ve sivil toplum örgütlerinin kesişim noktası olan savunuculuk faaliyetleri sosyal hizmet ve sivil toplum örgütlerinin savunuculuk rolleri temelde dezavantajlı grupların, bireylerin iyilik halinin sağlanması, toplumun refah düzeyinin artmasını sağlamaya dayanmaktadır. Sivil toplum örgütlerinin esnek bir yapısının olması devlet tarafından sağlanan sosyal hizmetlerden farklı olarak daha spesifik uygulamalar yapmasına olanak sağlar. Örneğin LÖSEV'in lösemili çocuklara özel bir köy kurması bu duruma örnek verilebilir. Sunulan hizmetlerin gereksinime uygunluğunun denetlenmesi aynı zamanda bu gereksinimin devlet tarafından karşılanması için politika yapımı sivil toplum örgütlerinin faaliyet gösterdiği alanlardır.

Devletlerin sosyal hizmet sağlamada yetersiz kalması, toplumun belli bir kesimini ilgilendiren sorunların fark edilmesinin sağlanması sivil toplum örgütleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte sosyal refah devleti amacı taşıyan her devlet sivil toplum örgütleri ve sosyal hizmet arasında sağlam bir bağ kurmalı, vatandaşların haklarının savunulması ile ilgili çalışmalar yapmalıdır. Devletin yetersiz kaldığı durumlarda vatandaşlarının sosyal hizmet gereksinimlerinin karşılanması için sivil toplum örgütleri desteklenmeli, sivil toplum örgütlerinin inisiyatif almalarını engel olan kanunlar ile ilgili çalışmalar yapılmalı, sivil toplum örgütleri toplumdaki dezavantajlı grupların tespitinin yapılmasında devlet ile iş birliği içerisinde olmalı böylece devletin bu alandaki yükü hafiflemiş olacak aynı zamanda dezavantajlı grupların her birine uygun özelleştirilmiş müdahaleler gerçekleştirilmesi kolaylaşacaktır.

Kaynakça

- Ateş, H., ve Nohutçu, A. (2006). Kamu hizmeti sunumunda gönüllü kuruluşlar ve devlet. *Selçuk Üniversitesi, İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 245-276.
- Babaoğlu, C. (2013). Kamu politikaları sürecinde sivil toplum kuruluşlarının rolü. M. Yıldız ve M. Z. Sobacı (Ed), *Kamu Politikaları: Kuram ve Uygulama* içinde ss. (174-196). Ankara: Adres Yayınları.
- Craig, G. (2002). Poverty, social work and social justice. *British Journal of Social Work*, 32(6), 669-682.
- Dean, J. K. (2009). *Quantifying social justice advocacy competency: development of the social justice advocacy scale*. (Unpublished Ph.D.). Georgia State University, Georgia.
- Detomasi, D. A. (2007). The multinational corporation and global governance: modelling global public policy networks. *Journal of Business Ethics*, 21, 321-334.
- Ezell, Mark (2001). *Advocacy in the Human Services*, 1.baskı, USA: Brooks/ Cole. <https://books.google.com.tr/books>
- Haşlak, İ., ve Gülener, S. (2006). *Sosyal ve Siyasal Düşüncede Sivil Toplum Tartışmaları ve Toplulukçu Düşüncede Topluluk, Birey ve Devlet Anlayışı*. III. Uluslararası STK'lar Kongresi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Hutchinson, G., & Oltedal, S. (2006). *Modeller i socialt arbejde*. içinde København: Hans Reitzels Forlag.

Lewis, J. A. (2020). *ACA Advocacy Competencies*. <http://www.counseling.org> (Erişim tarihi: 16.12.2020)

Mickelson, J. (1995). Advocacy. In R. L. Edwards & J. G. Hopps (Eds.), *Encyclopedia of social work* içinde (pp. 95-100). Washington, DC: NAWS Press.

Reid, E. J. (2000), Understanding the word “advocacy”. Reid E. J. (Ed.), *Structuring the Inquiry into Advocacy* içinde (pp. 1-8). Urban İnstitute.

Sabatier, P. & Hank, J. S. (1999). The advocacy coalition framework: an assessment. P. Sabatier, C. M. Weible (Ed.), *Theories of the policy process* içinde (pp. 117-166). Westview Press.

Schwartz, W. (2005). The group work tradition and social work practice. *Social Work with Groups*, 28(3-4), 69-58.

Sheafor, B. W., & Horejsi, C. J. (2016). *Sosyal hizmet uygulaması temel teknikler ve ilkeler* (D.B. Çiftçi, Çev.). Ankara: Nika Yayınevi.

Uluslararası Sosyal Hizmet Çalışanları Federasyonu (2020). Sosyal hizmet nedir. <http://ifsw.org> (Erişim tarihi: 17.12.2020).

Yolcuoğlu, İ. (2012). *Sosyal hizmete giriş*. Ankara: SABEV.

Yolcuoğlu, İ. (2014). *Sosyal hizmet\sosyal çalışma bilim ve mesleğine giriş*. İstanbul: Nar Yayınevi.

Zastrow, C. (2015). *Sosyal hizmete giriş* (D.B. Çiftçi, Çev.). Ankara: Nika Yayınevi.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Toplumsal Politika Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir.